

โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ: การศึกษาเชิงบูรณาการ

A conceptual Model for developing Local Wisdom Handicrafts
to Enhance the Grassroots Economy according to
Buddhist principles: An integrated Study

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม¹ อรชร ไกรจักร² กรรณิการ์ ขาวเงิน³ พระมหาวรญาณุรักษ์ ศรีชัย⁴
พระปัญญาวัชรบัณฑิต⁵ และพระมหาดวงเด่น ตุนิน⁶

Maechee Kritsana Raksachom, Orachon Kraichakr, Kannikar Khaw-ngern,
Pramaha Warantorn Srikhuy, Prapanyawatcharabundit and Pramaha Duangden Tunin

Received: March 19, 2025

Revised: June 16, 2025

Accepted: August 06, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ใช้การวิจัยเชิงเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 แล้ว นำข้อมูลวิเคราะห์ด้วยวิธีบูรณาการคือการปรับพระพุทธานุศาสน์เข้าหาศาสตร์ตามแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ ผลการวิจัย พบว่า WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นและรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำ

¹⁻⁶ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: Kritsana.rak@mcu.ac.th, Tel 089-8982862

ความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, โมเดลเชิงแนวคิด, ศิลปหัตถกรรม, เศรษฐกิจฐานราก, อริยมรรค

Abstract

The purpose of this research article was to create a conceptual model for developing handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy according to Buddhist principles. It was the documentary research. Data were collected from textbooks, books, and research related to the concept of local wisdom management, grassroots economy concepts, handicrafts concepts, and the Noble Eightfold Path. Data were analyzed using an integrated method, namely adapting Buddhism to the teachings of Phra Dhammakosacarya. The research results revealed that the WISE Model, or conceptual model for developing handicrafts from local wisdom to enhance the grassroots economy according to Buddhist principles consisted of four components, namely the first component: knowledge (W-Wisdom) referred to learning to understand the true value of local wisdom to conserve local identity and culture, and to be aware of cultural and economic contexts. The second component: creativity (I-Innovation) referred to the ability to apply initiative and creativity to develop high-quality, exquisitely beautiful handicrafts. The third component: socially-conscious selling (S-Socially-conscious Selling) referred to the ability to sustainably produce and distribute handicrafts, to compete in the current market, and to achieve long-term self-reliance. The fourth component: ethics referred to adhering to ethical principles in the production and distribution of

handicrafts, such as honesty, fairness, not violating cultural values, and using environmentally friendly materials.

Keywords: local wisdom, conceptual model, handicrafts, grassroots economy, Noble Eightfold Path

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลางถึงยากจน โดยมีเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่มีฐานะร่ำรวย จากข้อมูลของ Thai People Map and Analytics Platform ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จำนวนประชากรที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเป้าหมายความยากจนมีทั้งสิ้น 813,054 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 34,770,696 คน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2566 ที่มีจำนวนคนยากจน 211,739 คน จะเห็นได้ว่า อัตราการเพิ่มขึ้นสูงถึง 3.8 เท่า (ฐานเศรษฐกิจ, 2567) นอกจากนี้ผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ในปี พ.ศ. 2567 พบว่า จากกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศ 1,300 คน ประชาชนเกือบทั้งหมดหรือคิดเป็น 99.7% มีภาระหนี้สิน ขณะที่อีก 0.3% ไม่มีหนี้สิน โดยหนี้สินที่พบมากที่สุดคือ หนี้บัตรเครดิต รองลงมาคือหนี้จากการซื้อยานพาหนะ หนี้ส่วนบุคคลที่ใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน หนี้ที่อยู่อาศัย หนี้เพื่อการประกอบธุรกิจ หนี้การศึกษา โดยเฉพาะหนี้ส่วนบุคคลและหนี้บัตรเครดิตนั้น ส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค สินค้าคงทน ที่อยู่อาศัย ยานพาหนะ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ และในช่วงปีที่ผ่านมา พบว่า ประชาชนประมาณ 71.1% เคยผิติดชำระหนี้ ขณะที่อีก 28.4% ยังคงสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด สาเหตุหลักของการผิติดชำระหนี้มาจากภาวะเศรษฐกิจไม่ดี รองลงมา คือ รายได้ลดลง ปัญหาสภาพคล่องในธุรกิจ ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ และค่าครองชีพสูงขึ้น (หอการค้าไทย และสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย, 2567) จากผลการสำรวจข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า หนี้สินได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประชาชน และปัญหาหนี้ครัวเรือนกำลังเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข คณะรัฐบาลตระหนักเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงได้กระตุ้นเศรษฐกิจครั้งใหญ่ โดยดำเนินการ “โครงการเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท” เพื่อให้มีเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจถึง 1.45 แสนล้านบาท การดำเนินโครงการครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของผู้มีรายได้น้อย ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีเกียรติมีศักดิ์ศรีมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานระบบเศรษฐกิจดิจิทัลเพื่อให้การทำธุรกรรมต่าง ๆ สะดวก โปร่งใส คณะรัฐบาลคาดหวังว่า เงินที่แจกให้กับประชาชนในรอบแรก จะช่วยให้ GDP ขยายตัวร้อยละ 0.35 ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการผลิต การค้า การจ้างงานเพิ่มขึ้น (PRD News,

2567) แม้การเติมเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 10,000 บาท จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจก็ตาม แต่โครงการนี้เป็นเพียงการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและบรรเทาความเดือดร้อนในระยะสั้นเท่านั้น ไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจได้ในระยะยาว อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ เช่นงานวิจัยของเอนก ไยอินทร์, พระคมสัน เจริญวงศ์ และพระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กิตยัย (2023) พบว่า รายได้จากธุรกิจขนาดเล็ก (SME) ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของทั้งจังหวัดและมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด จึงมีการวางแผนและจัดทำยุทธศาสตร์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน หรืองานวิจัยของพระครูวิริยธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และวนิดา เหมือนจันทร์ (2024) พบว่า การส่งเสริมสมุนไพรในชุมชนบ้านแม่คล้าเริ่มจากวัดปรางแก้วจัดทำแปลงเพาะพันธุ์ แจกต้นกล้า และรับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ชุมชนร่วมมือกันปลูก สร้างรายได้โดยไม่ต้องออกจากหมู่บ้าน ปลูกเอง ใช้เอง ขายเอง จนเกิดเป็นระบบหมุนเวียนที่ยั่งยืน และส่งต่อความรู้ให้เยาวชนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นส่งเสริมให้ประชาชนสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะในด้านศิลปหัตถกรรม พร้อมทั้งช่วยผลักดันด้านการตลาดทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่อย่างเป็นระบบ จะก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชนในระดับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดี แม้การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ทำให้ประชาชนมีรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น แต่การพัฒนาในลักษณะนี้หากปราศจากหลักจริยธรรมและขาดการพิจารณาผลกระทบต่อทรัพยากรในท้องถิ่น อาจนำไปสู่ปัญหาทรัพยากรเสื่อมโทรม ความไม่เป็นธรรมทางเศรษฐกิจ และความไม่สมดุลในสังคมในระยะยาว ดังนั้นจึงเกิดคำถามว่า จะสามารถบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากเข้ากับอริยมรรคมีองค์ 8 ได้อย่างไร เพื่อสร้างแนวทางหรือโมเดลเชิงแนวคิดที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้เกิดความยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ จึงนำมาสู่คำถามการวิจัยที่ว่า โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธมรรคมีองค์ประกอบและกลไกอย่างไรจึงจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนาท อำเภอกาฬสินธุ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยในบทความวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาเฉพาะวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 คือ เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีเป้าหมายเพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มีขั้นตอนตามลำดับดังนี้ 1) เก็บรวบรวมข้อมูลจากตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดศิลปหัตถกรรม และอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด 2) ศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในมิติเชิงจริยธรรม 3) ศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 พร้อมกับชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 4) บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) คือการปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

สรุปผลการวิจัย

ผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า การสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก 2) การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา และ 3) การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก

ร่วมกับอริยมรรคมืองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก คำว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนมากกว่าการแข่งขันกันระหว่างปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจลักษณะนี้มีลักษณะเกื้อกูลต่อการพัฒนาในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559) อย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากให้ดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งศิลปหัตถกรรมนับเป็นทรัพยากรที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก (วัฒน์ จุฑะวิภาต, 2552) โดยคำว่าศิลปหัตถกรรม มาจากคำสองคำ คือ ศิลปะที่หมายถึง งานฝีมือที่สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างลึกซึ้ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และหัตถกรรม หมายถึง งานที่สร้างขึ้นด้วยมืออย่างประณีตและงดงาม ดังนั้น เมื่อสองคำนี้รวมกันจึงได้คำว่า ศิลปหัตถกรรม ซึ่งหมายถึง ผลงานที่สร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถันและงดงาม มีอยู่หลากหลายประเภท เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องจักสาน งานแกะสลัก งานฉลุหนัง งานผ้า งานกระดาษ งานโลหะ และงานปูนปั้น (นฤทธิ วัฒนภู, 2555) ศิลปหัตถกรรมดังกล่าวถือเป็นหนึ่งในประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (หทัยรัตน์ บุญโยปษัฎฐ์, 2561) ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีแนวทางการจัดการ 4 แนวทาง ได้แก่ (1) การอนุรักษ์ (Conservation) คือ การรักษาและส่งเสริมคุณค่าของภูมิปัญญาให้คงอยู่คู่กับชุมชน โดยสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในท้องถิ่นและนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (2) การรื้อฟื้น (Recovery) คือ การฟื้นฟูองค์ความรู้ดั้งเดิมที่เริ่มเลือนหาย ให้กลับมาใช้งานได้อีกครั้งในบริบทปัจจุบัน เช่น การนำลวดลายผ้าทอพื้นบ้านมาดัดแปลงใหม่ให้เข้ากับรสนิยมร่วมสมัย (3) การปรับปรุงให้เหมาะสม (Modification) คือ การนำภูมิปัญญาเดิมมาประยุกต์กับทรัพยากรในพื้นที่ เช่น การเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่มาใช้ผักตบชวาที่มีอยู่มาก (4) การพัฒนาต่อยอด (Development) คือ การนำองค์ความรู้ดั้งเดิมมาผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อเพิ่มมูลค่าและศักยภาพ เช่น การพัฒนาสมุนไพรท้องถิ่นให้อยู่ในรูปแบบแคปซูลเพื่อความสะดวกในการบริโภค (กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร กองวิจัยและพัฒนาส่งเสริมการเกษตร, 2562) ด้วยแนวคิดข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า ศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีศักยภาพในการพัฒนาและต่อยอดเพื่อนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การนำงานจักสานพื้นบ้าน เช่น ตะกร้า ฝาชี หรือของใช้ใน

ครัวเรือน มาปรับปรุงแบบการออกแบบใหม่ให้กลายเป็นของตกแต่งบ้าน ของที่ระลึก หรือของขวัญที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น พร้อมทั้งสร้างแบรนด์ท้องถิ่นให้มีความน่าเชื่อถือ และขยายช่องทางการจำหน่ายผ่านตลาดออนไลน์ ซึ่งนอกจากจะเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์แล้ว ยังช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างภาคภูมิใจ

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพราะเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน สร้างงาน และยังช่วยอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า กระบวนการพัฒนาเช่นนี้จำเป็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม มิใช่เน้นผลทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ในประเด็นนี้ คณะผู้วิจัยสามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ว่า 1) การทำศิลปหัตถกรรมจำเป็นต้องพึ่งพาทรัพยากรจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นไม้ ใบไม้ ฝ้าย ไผ่ หรือวัสดุท้องถิ่นอื่น ๆ หากการผลิตศิลปหัตถกรรมถูกผลักดันด้วยความต้องการทางการตลาดหรือเป้าหมายด้านกำไร โดยขาดการตระหนักถึงผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ก็เป็นไปได้ว่าอาจเกิดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็น หรือแม้แต่การทำลายระบบนิเวศในระยะยาว 2) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกระบวนการพัฒนาและต่อยอดศิลปหัตถกรรมร่วมกับแนวคิดร่วมสมัย เช่น การประยุกต์กับแฟชั่น การออกแบบสมัยใหม่ หากขาดการพิจารณาในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปะพื้นถิ่น อาจทำให้ศิลปหัตถกรรมสูญเสียเอกลักษณ์ กลายเป็นเพียงสินค้าเพื่อการบริโภค และในที่สุดก็อาจสูญหายไปจากรากเหง้าทางวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากจะทำให้แนวคิดมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “ศาสตร์สมัยใหม่ มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเติมเต็มให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาอริยมรรคมีองค์ 8 ในพระพุทธศาสนา อริยมรรค หมายถึง ข้อปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างสิ้นเชิง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) มี 8 ประการ ได้แก่ 1) สัมมาทิฐิ คือ การเข้าใจทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ แนวทางการดับทุกข์ 2) สัมมาสังกัปปะ คือ การดำริในการละเว้นจากกาม ความพยายาบท การเบียดเบียน 3) สัมมาวาจา คือ การงดเว้นจากการพูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อแฉ่ง 4) สัมมากัมมันตะ คือ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม 5) สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต 6) สัมมาวายามะ คือ การพยายามทำสิ่งดีอย่าง

สม่ำเสมอและรักษาความดีให้คงอยู่ตลอดไป 7) สัมมาสติ คือ การมีสติตามพิจารณาร่างกาย ความรู้สึก จิตใจและสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นกับจิตใจ และ 8) สัมมาสมาธิ คือ การฝึกจิตใจให้มีสมาธิ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม จิตมุ่งหมายการแสดงอริยมรรคมีองค์ 8 ก็เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ได้สอนให้คนติดอยู่ในวัฏสงสาร และตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า แนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากมีข้อบกพร่องที่สามารถวิพากษ์ในเชิงจริยธรรมได้ คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า หากบูรณาการอริยมรรคมีองค์ 8 ร่วมกับแนวคิดดังกล่าว จะทำให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์ เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติ และทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่รอดได้ในสังคมปัจจุบัน ดังคำกล่าวของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่ว่า “พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น” (พระธรรมโกศาจารย์, 2553)

ขั้นตอนที่ 3 การบูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ คณะผู้วิจัยเมื่อได้วิพากษ์เพื่อชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องในเชิงจริยธรรมของแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากและชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการนำอริยมรรคมีองค์ 8 มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดดังกล่าว ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้บูรณาการแนวคิดการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากร่วมกับอริยมรรคมีองค์ 8 ตามวิธีบูรณาการของพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) คือ การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ (พระธรรมโกศาจารย์, 2553) เพื่อสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ ผลการบูรณาการทำให้ได้ “WISE Model” โดยแต่ละองค์ประกอบมีคำอธิบายดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นรู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 1 นี้มีรากฐานจากสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การอนุรักษ์และการฟื้นฟู

องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การ

ออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 2 นี้มีรากฐานจากสัมมาสติ คือ ความระลึกรู้ชอบ สัมมาสมาธิ คือ ความตั้งจิตมั่นชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 มีรากฐานจากแนวคิดการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งก็คือ การพัฒนาต่อยอดและการปรับปรุงให้เหมาะสม และมีรากฐานจากแนวคิดศิลปหัตถกรรมซึ่งมีหลักการว่า งานศิลปหัตถกรรมเป็นงานที่ต้องสร้างสรรค์ด้วยมืออย่างพิถีพิถัน

องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 3 นี้มีรากฐานจากสัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานซึ่งมีหลักการว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่ขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม องค์ประกอบที่ 4 นี้มีรากฐานจากสัมมากัมมันตะ คือ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ คือ ความเพียรชอบ ในอริยมรรคมีองค์ 8 และมีรากฐานจากแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากซึ่งมีหลักการว่า เศรษฐกิจของชุมชนขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพึ่งพาตนเอง สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน

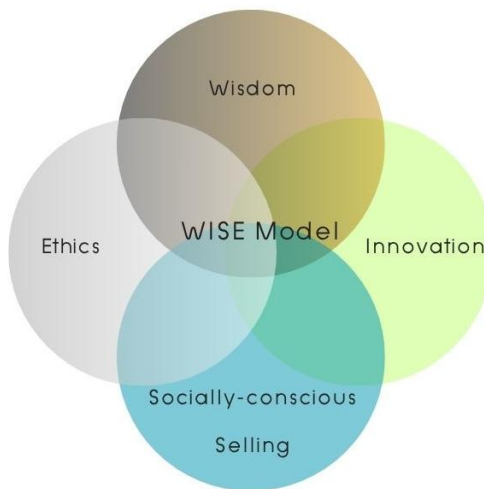
อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการสร้างสรรค์โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ พบว่า WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์

มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรม เช่น การออกแบบร่วมสมัย การพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลการสร้างสรรค์ WISE Model หรือโมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาอย่างแท้จริงไม่อาจพึ่งพาเพียงมิติด้านเศรษฐกิจหรือการผลิตเท่านั้น ต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ จริยธรรม และการดำเนินธุรกิจที่ตระหนักถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาใด ๆ ที่เน้นเฉพาะการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยละเลยบริบททางวัฒนธรรมและคุณค่าทางจริยธรรม ย่อมไม่อาจนำไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยขออภิปรายรายละเอียดตามลำดับขององค์ประกอบในโมเดล ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 ความรู้ (W – Wisdom) องค์ความรู้ถือเป็นฐานสำคัญในการเข้าใจรากเหง้าและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะหากขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับที่มาและบริบททางวัฒนธรรม การนำภูมิปัญญามาใช้ก็อาจกลายเป็นเพียงเครื่องมือเชิงพาณิชย์ที่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมลง อีกทั้งยังอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนได้ โดยเฉพาะเมื่อเกิดการใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม องค์ประกอบที่ 2 การสร้างสรรค์ (I – Innovation) ความคิดสร้างสรรค์เป็นหัวใจสำคัญของการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องตอบโจทย์ทั้งตลาดและสังคมเพื่อดึงดูดกลุ่มเป้าหมายรุ่นใหม่ หากผลิตภัณฑ์ขาดความแปลกใหม่และสร้างสรรค์ ก็อาจไม่สามารถแข่งขันได้ในตลาด อย่างไรก็ตาม ความแปลกใหม่จะต้องตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจในบริบทดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะหากการสร้างสรรค์ละเลยมิติทางวัฒนธรรม ก็อาจนำไปสู่การบิดเบือนหรือลบล้างคุณค่าเดิมของศิลปหัตถกรรมได้ องค์ประกอบที่ 3 การขายที่ตระหนักถึงสังคม (S – Socially-conscious Selling) การขายที่ตระหนักถึงสังคม หมายถึง การคำนึงถึงจริยธรรม ความยุติธรรม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศิลปหัตถกรรมที่ยั่งยืนต้องพิจารณาระบบการผลิต การจัดสรรทรัพยากร การตลาด และการจัดการความรู้ในชุมชนอย่างรอบด้าน มิได้อยู่ที่การสร้างยอดขายเพียงอย่างเดียว และหากกิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปแบบเฉพาะกิจ หรือพึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป ย่อมไม่อาจสร้างความมั่นคงให้กับ

ผู้ผลิตและชุมชนในระยะยาวได้ การขายจึงควรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอาชีพอย่างยั่งยืน และสร้างคุณค่าร่วมระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค องค์ประกอบที่ 4 จริยธรรม (E – Ethics) จริยธรรมคือหลักยึดที่ทำให้กระบวนการพัฒนายังคงเคารพต่อความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ วัฒนธรรมและสังคมโดยรวม ทั้งนี้เพราะแม้จะมีองค์ความรู้ มีความสร้างสรรค์ และมีระบบที่ดูยั่งยืน แต่หากปราศจากคุณธรรมแล้ว การพัฒนาอาจกลายเป็นการเอารัดเอาเปรียบ การทำลายทรัพยากร และการละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรมโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจึงไม่ควรมุ่งเพียงผลกำไร แต่ควรตั้งอยู่บนฐานแห่งความรับผิดชอบ ความเคารพ และความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ จิตใจ และวัฒนธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิถีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน” ของพระครูพิพิธจารุธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล และเจริญ มณีจักร (2564) ในประเด็นที่ว่า การพัฒนาภูมิปัญญาพุทธควบคู่กับการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน จำเป็นต้องใช้หลักธรรมเป็นแกนกลางในการบูรณาการ โดยให้ความสำคัญกับ เมตตาธรรม ความกตัญญู ความสามัคคี และทางสายกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คน และเพื่อส่งเสริมการพัฒนาสังคมอาเซียนอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษาหุตะสะพื้นที่” ของปรียศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์ (2564) พบว่า วิสาหกิจชุมชนมุ่งพัฒนาศิลปหัตถกรรมร่วมสมัยอย่างยั่งยืน โดยรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมควบคู่กับการปรับปรุงงานศิลปหัตถกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน รักษามาตรฐานการผลิตที่ปลอดภัย เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาและแรงงาน ส่งเสริมการปลูกวัตถุดิบทดแทนเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน มีสามมิติหลัก ได้แก่ มิติสิ่งแวดล้อม มุ่งจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลส่งเสริมเทคโนโลยีที่ยั่งยืน มิติเศรษฐกิจ เน้นการเติบโตอย่างมั่นคง สร้างงาน พัฒนาระบบการเงินที่เสถียร มิติสังคม มุ่งลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมในทรัพยากรและบริการพื้นฐาน (Makhtrout, S. & Ait Hbibbi, A., 2023)

องค์ความรู้ใหม่



ภาพที่ 1 WISE Model

WISE Model หรือ โมเดลเชิงแนวคิดสำหรับการพัฒนาศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธ มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ด้านความรู้ (W-Wisdom) หมายถึง การเรียนรู้เพื่อเข้าใจคุณค่าแท้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่เพียงในเชิงเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่เรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น รู้เท่าทันบริบททางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการละเมิดคุณค่าดั้งเดิมและไม่สร้างความขัดแย้งภายในชุมชน องค์ประกอบที่ 2 ด้านการสร้างสรรค์ (I-Innovation) หมายถึง ความสามารถในการนำความคิดริเริ่มและความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาศิลปหัตถกรรมให้มีคุณภาพ มีความประณีตสวยงาม องค์ประกอบที่ 3 ด้านการขายที่ตระหนักถึงสังคม (S- Socially-conscious Selling) หมายถึง ความสามารถในการดำเนินกิจการการผลิตและการจำหน่ายศิลปหัตถกรรมอย่างยั่งยืน มีศักยภาพในการแข่งขันในตลาดปัจจุบัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว องค์ประกอบที่ 4 ด้านจริยธรรม (E-Ethics) หมายถึง การยึดมั่นในหลักคุณธรรมในการผลิตและจำหน่ายศิลปหัตถกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความเป็นธรรม ไม่ละเมิดคุณค่าทางวัฒนธรรม รวมถึงการใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ดี องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบใน WISE Model มีกลไกสำคัญ คือ องค์ประกอบที่ 1 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เวทีพูดคุยภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) การวิเคราะห์คุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน องค์ประกอบที่ 2 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการ

ออกแบบร่วม 2) การอบรมความคิดสร้างสรรค์ 3) เวิร์กช็อปนวัตกรรม องค์ประกอบที่ 3 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ 2) การวางแผนธุรกิจชุมชนแบบยั่งยืน 3) การพัฒนาระบบตลาดที่เป็นธรรม และ องค์ประกอบที่ 4 มีกลไกเชิงกระบวนการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) เวทีอภิปรายจริยธรรม 2) สร้างมาตรฐานคุณธรรมร่วมกับชุมชน 3) รณรงค์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้ WISE จะนำไปสู่ผลลัพธ์ 5 ประการ ได้แก่ 1) ชุมชนมีความรู้และเข้าใจคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง จนนำไปสู่การอนุรักษ์ การถ่ายทอด และการประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมในยุคสมัยใหม่ 2) เกิดการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรมที่มีความร่วมสมัย สะท้อนอัตลักษณ์ และสามารถแข่งขันในตลาดได้จริง 3) ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการจัดการองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ 4) เกิดความความเคารพในคุณธรรมจริยธรรมร่วมกันในชุมชน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และรักษาความสามัคคีกลมเกลียว และ 5) เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน สามารถถ่ายทอดคุณค่าให้แก่คนรุ่นใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนการถ่ายทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านศิลปหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจในปัจจุบัน
2. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ควรจัดให้มีโครงการสนับสนุนการพัฒนากระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับศิลปหัตถกรรมเพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์
3. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควรมีนโยบายสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนให้ชุมชนใช้วัสดุรีไซเคิลหรือวัสดุท้องถิ่นที่ยั่งยืนในการผลิตสินค้าศิลปหัตถกรรม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กรมพัฒนาชุมชนและสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ควรพัฒนาโครงการนำร่องในชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพสูง โดยเน้นการประยุกต์ใช้ WISE Model อย่างครบถ้วน เพื่อเป็นต้นแบบในการขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ อาทิ ภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา ในการสร้างสรรค์ศิลปหัตถกรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนา เศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

3. กลุ่มอาชีพในตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น E-commerce และ Social Media เพื่อช่วยให้ผลิตภัณฑ์ศิลปหัตถกรรม เข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้นและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปหัตถกรรม สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากตามแนวพุทธในพื้นที่ตำบลหนองขนก อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” คณะผู้วิจัยขอขอบคุณและอนุโมทนาต่อสำนักงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อนุมัติให้ทุนวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร. (2562). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *คู่มือการส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สำนักสนับสนุนขบวนองค์กรชุมชน และสำนักสื่อสารการพัฒนา สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *จำนวนคนจนประเทศไทย 2567 ต้อนรับรัฐบาล “แพทองธาร” พุ่งเกือบ 4 เท่า*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thansettakij.com/business/economy/607307>.
- นฤทธิ์ วัฒนภ. (2553). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพฯ : วาดศิลป์.
- ปริยศรี พรหมจินดา และโสเมฉาย บุญญานันต์. (2021). การพัฒนาศิลปหัตถกรรมจักสานไทยร่วมสมัยของวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมสู่ความยั่งยืนกรณีศึกษาพหุเทศะพื้นที่. *Journal of Buddhist Anthropology*, 6(12), 576-590.

- พระครูพิพิธจารธรรม, สุนทร สุขทรัพย์ทวีผล และเจริญ มณีจักร. (2564). ภูมิปัญญาพุทธบูรณาการ: องค์ความรู้ วิธีปฏิบัติ และการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมในอาเซียน. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 4(3), 11-22.
- พระครูวิรัตธรรมโชติ, พระครูสิทธิสุตากร สิทธิเมธี, ไพรัตน์ ฉิมหาด, ประสิทธิ์ รักนุ้ย และ วนิดา เหมือนจันทร์. (2024). รูปแบบการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากบ้านแม่ค้ำ ตำบลคลองหอยโข่ง อำเภอลอง หอยโข่ง จังหวัดสงขลา. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 11(10), 218-229.
- พระธรรมโกศาจารย์. (2553). *วิธีบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่*. เข้าถึงได้จาก [http:// www.mcu.ac.th/article/detail/435](http://www.mcu.ac.th/article/detail/435)
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วัฒนะ จุฑะวิภาต. (2552). *ศิลปะพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 34). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.
- หทัยรัตน์ บุญโยปษุภัมภ์. (2561). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรือง.
- หอการค้าไทยและสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย. (2567). *ผลสำรวจภาวะหนี้ครัวเรือนไทย 2567*. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaichamber.org/news/view/>
- เอนก ไยอินทร์ พระคมสัน เจริญวงศ์ และ พระครูสังฆรักษ์จักรกฤษณ์ กัตติยง. (2023). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน. *วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา*, 5(1), 309-320.
- Makhtout, S. & Ait Hbib, A. (2023). *Sustainable development: The history and evolution of a concept. Revue Internationale de la Recherche Scientifique*, 1(4), 497–509.
- PRD News. (2567). *รัฐบาลย้า 1 ส.ค. 67 คิกออฟลงทะเบียน “โครงการเติมเงิน 10,000 บาท ผ่าน Digital Wallet” สำหรับผู้ที่มีสมาร์ทโฟน – คลายข้อสงสัย*. เข้าถึงได้จาก <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/311615>